

ZAMYŠLENÍ PATNÁCTÉ

OKOLÍ DOMU ROZŠIŘUJE OBYTNÝ PROSTOR

Dnes bych chtěl něco povědět o přitažlivé možnosti rozšířit běžný obzor rodinného bydlení, o příležitosti „natáhnout“ vnitřní obytné prostředí domu ven, do exteriéru, pod volnou oblohu. Osobně to považuji za jednu z hlavních předností bydlení v rodinném domě. Za něco, co poskytuje i v minimálním domku standard bydlení kvalitativně úplně odlišný od sebelepšího bytu v patře. Za něco, kvůli čemu se mnohý strhá a jiný celoživotně zadluží. Za něco, co cele pochopí jen ten, který své údy úlevně poskládá do zahradního křesílka a při pití čaje pozoruje krvavý západ slunce a potahuje ze své podvečerní lulky za zvuků usínající přírody a rozestýlané postele.

Neočekávejte však žádnou exkurzi do teorie tvorby zahrad a ani žádné praktické návody, jak ošetřovat blahovičník, čím přihnout škumpu či jak ostříhat růže. Následující řádky jsou jen volnou reflexí architekta nad smyslem a úskalími zahrady a bydlení v exteriéru. Domnívám se totiž, že téma samo o sobě si hlubší úvahu opravdu zaslouží.

Způsob bydlení bývá pozoruhodně přesným indikátorem panujících poměrů v zemi. Charakterizuje místo a dobu spolehlivěji než její jiné projevy. Zatímco totiž ve sféře veřejné lze leccos korigovat či stylizovat do podoby vyžadované vládnoucí mocí či společenským územ, bydlení jakožto nejintimnější scéna rodinného života se nějakému většímu makeupu ve své ilustrativní většině vzdává.

„Rozvalování“ na zahradě domku u nás bývalo po II. světové válce generálně považováno za něco nepatřičného, za buržoazní přežitek, přičítící se obecnému budovatelskému úsilí a nadšenému zápalu pro „lepší příští“. Družstevníci, když napojili dobytek a na návsi společně dotančili chorovod, pozorovali, jak se na večerní obloze „lesknou pěticipé hvězdy kremelských věží, symbol jistoty v tmách, mlhách, vichřicích a bouřích“ (Bohuslav Laštovička). To věru nebylo příhodné počasí pro posezení venku. Pracující z měst pak odpočívali kolektivně v ozdravovnách a zotavovnách ROH, zahrada u domku měla sloužit především jako zdroj zeleniny, ovoce a poučení z mičurinských experimentů. Křesílka, lehátka, židle a stolky se tak velmi rychle ze zahrad odstěhovaly dovnitř, aby tam už víceméně zůstaly po celou dobu komunistické čtyřicetiletky.

Ptáme-li se dnes, proč právě Češi (a Slováci ovšem také) příliš nenavykli žít na svých zahradách (snad kromě luftáků a chalupářů), můžeme část odpovědi možná nalézt i v tom, že svůj byt, „noru“ mezi čtyřmi stěnami, každý považoval i za místo bezpečnější z hlediska

volného vyjadřování názorů na svět a v něm panující poměry. S rozepnutým knoflíčkem u krku či povoleným opaskem povoluje přirozeně i autocenzura a sousedka Slepíčková, ta stará ochechule z uličního výboru, mohla kdykoli šmírovat za plotem. Naši nejbližší sousedé, bavorští Němci a Rakušané, si stavěli ještě v polovině minulého století v přibližně totožných klimatických podmínkách své rodinné domy dosti podobně, tzn. v drtivé většině bez přímého spojení vnitřku domu se zahradou. Prostě to nebylo považováno za nějakou zvláštní přednost ani v těchto krajích. O deset či dvacet let později však už každého při návštěvě za železnou oponou rozdíl přímo uhodil do očí. Velké prosklené plochy, ústící do zahrad, verandy (Němci říkají *Sonnerandy*), celá kultura plastových židlí, zahradního nábytku, grilů, slunečníků, bazénů atd. - to vše byla věc u nás takřka nevídaná. Časopis *Schöner Wohnen* míval i v Česku věru dost přívrženců. V normalizačním bezčasu se Čech rozvaloval před dietlovskou televizí a Němec, jak se nám při listování *Krásným bydlením* zdálo, před bazénem s mořskými vlnami. Němec si budoval zahradní houpačku (v časopise ji pak otiskli v rubrice *So talentiert sind unsere Leser*), Čech balkón, aby tak markýroval své „umění žít“, nalháváje často sám sobě představy sladkého nicnedělání, kterého si tu bude užívat.

Fenomén balkónu či lodžie v jeho tuzemském provedení je opravdu zvláštní. Mnohdy se zdá, jako by si stavebník říkal, že čím více, tím lépe. Venkovské krychlové domy s třemi balkóny ze šedesátých či sedmdesátých let, nejsou u nás žádnou výjimkou. Takové balkóny byly ovšem běžnou stavební produkcí pojímány spíše jako architektonický dekor, jako prostředek ozvláštnění (v mnoha brutálních realizacích často doslova „rozbití“) plochy domovního průčelí. Pobyt na nich pro jejich malou hloubku (běžně 80 či 90 cm), nevhodnou orientaci či celkově málo intimní podobu byl ostatně něco zcela raritního. Kromě věšení prádla či skladování hrnců s polévkou od nedělního oběda jste se mohli vsadit, že tu živáčka neuhlídáte jak je rok dlouhý. Zdá se mi navíc, že tu kromě zmíněné „zdobné“ funkce, zastírající bezradnost projektanta, hrál roli i starší domácí předsudek, totiž balkón jako symbol společenské prestiže. Kdo měl balkón, měl vlastně vilu, okolo růžovou zahradu a mohl chodit s rukama dozadu. Dodnes na to ve své projekční praxi občas narazím: věru kuriózní snaha o prodloužení vnitřní obytné plochy...

Pro Čechy, zdá se mi, je pocit z bydlení za velkými prosklenými plochami, za dveřmi „až na zem“, vedoucími na zahradu, pořád dost zvláštní. Mnozí uvádějí protiargumenty: větší tepelné ztráty (při koeficientu tepelného prostupu $k < 1,1 \text{ W/m}^2\text{K}$ už není příliš o čem mluvit), nutnost letního clonění (ta je ale aktuální i u okna docela malého), ztráta intimity bydlení (prosklená plocha přece ústí do vaší

zahrady), bezpečnostní rizika (zloděj se protáhne i okénkem od spíže), pocit, že jsem pozorován (nekoukejte na blbé noční thrillery na Nově, Freddy Hulpír či rosolovitý mimozemšťan s úmyslem vás bestiálně anihilovat se na vaší zahradě ukrývají v půl druhé ráno relativně opravdu zřídkakdy).

Aby se nám naše zahrada stala dobrým a přitažlivým bydlením, je nezbytné si předem uvědomit některé skutečnosti či se případně vyvarovat řešení, která by mohla atraktivitu pobytových možností v ní degradovat. Zkusím teď několik z nich vyjmenovat.

1) Vždy je třeba mít na paměti, že bezprostřední okolí domu se vyznačuje určitou bivalencí: *jednak jde o pohled zevnitř ven, ale ovšem také naopak*. Krásně zarámovaný průhled do zahrady, s rafinovanou a dobře komponovanou zelení, plnou měnících se barevných překvapení. A teď se otočte: uvidíte-li výtvarně odbytou fasádu, oprýskaný „zadek“ domu, je po zážitku. Dům nemá mít nepůvabný zadek. Dvorní fasáda je stejně důležitá jako vstupní průčelí.

2) Velmi důležitá je *orientace zahrady ke světovým stranám*. Potká-li nás ta smůla, že zahrada zkrátka musí být na sever od domu (vyplatí se ovšem velmi přemýšlet, zda to tak musí být opravdu), počítejme s věčným stínem v pruhu často desetimetrovém. Ráj pro mechy, vlhkomilné kapradiny a břečtan. V takovém případě je nutné budovat pobytové místo (terasou, altán atd.) dál od domu, v místech, kam sluníčko dohlédne přes jeho střechu. Prodlouží se sice přísunová cesta pro kávu, bábovku, brýle, noviny, polštářek, opalovací krém, mobil, šachy, pivo, štrůdl, tužku na křížovku, volkmén, šláftruňk, vývrtku i manželku, ale naše dna tu na sluníčku určitě dozná zlepšení. Chceme-li navíc třeba na zahradě i pracovat (učit se slovíčka svahilštiny nebo psát projev na výroční schůzi Obce baráčníků), je třeba myslet na to, že existují stíny opravdu hluboké, ve kterých se dá poznenáhlu omrznout i v létě jinak parném. Natož v létě, jehož způsob „*zdá se býti poněkud nešťastným*“, jak občas každý z nás „*dí, odvraceje se od přístroje Celsiova*“.

3) Vyplácí se dopředu *počítat s více pobytovými možnostmi*. Je dobré mít stinné místo i místo slunečné, ranní terasu na úpalu jen pomalu se probouzejícího dne, polední krytou pergolu ve stínu převislého buku či podvečerní altán na five o'clock tea. Slunečník, tento plátěný bojovník proti ultrafialovému záření, je řešením vždy nouzovým. Jsa vetknut doprostřed stolu, poskytuje své stinné dobrodiní krajně nerovnoměrně, nespravedlivě ponecháváje volnému opékání pravidelně právě vaši pleš. Při sebemenším vánku pak jeví tendence odebrat se na oběžnou dráhu a to i se stolem, do něhož je integrován. Orosená sklenice piva, právě donesená šikovným dítkem z hospody přes ulici, se tak často stává pouhou sladkou vzpomínkou a hromádkou

střepů, poučujíc nás nevybíravě o tom, že stín je třeba si zařídit nějakým stabilnějším způsobem.

4) *Pryč s domovními sokly !* Nic by nemělo dům výškově odtrhovat od jeho zahrady. Nosit ták s kávou po schodech je nepraktické, věčně ubryndané hrnky a podšálky znechutí časem všechny chvíle pohody. Vzpomínám na projekty rodinných venkovských vil ze 70. a 80. let: projektanti, absolventi průmyslových škol stavebních tu pečlivě vykreslovali každý haklík na třímetrových soklech, takže výkresy fasád připomínaly nejspíše křížovku z novin. Dvaceticentimetrové schodišťové stupně, které takový sokl zdolávaly, bývaly z teraca, umělého kamene, pěkně navíc broušené, takže se při prvním podzimním zámrazu měnily ve smrtonosnou past či alespoň zdroj ortopedické a chirurgické klientely místního zdravotnického zařízení. Mohutný piedestal také ovšem zcela blokoval jakoukoli možnost přímého spojení vnitřní obytné plochy domu se zahradou. Zato se sem, do částečného suterénu, dala dobře schovat různá skladiště rodinného nepořádku a zhoła nefunkční sklepy, ve kterých díky sousedství s kotelnou uskladněné brambory klíčily už v polovině listopadu, jsouce zblbnuty panující teplotou rovníkových pouští. Tradiční zdůvodňování soklu, totiž ochrana před povodněmi, se může sice dnes jevit jako relativně opodstatněné, ale i to mi přijde jako uvažování dosti podivné: v záplavových územích bych přece neměl stavět vůbec, nepoztrácel-li jsem dosud svůj pud sebezáchovy či povědomí přirozeného řádu věcí. A pozor: ani sebestrmější svah, na kterém buduji svůj dům, není výmluvou pro to, že dům bude mít sokl. Důvtip v řešení různých úrovní podlah a dispozičních variant patří ke standardní výbavě dobrého architekta.

5) Mějme na paměti, že k domu přiléhající část zahrady *nemusí vždy být jen vzorně vypíglovaným anglickým trávníkem* s roztroušenými koniferami či skalkou, kterou je třeba soustavně opečovávat, nemá-li se změnit v cosi nepěkně rumištního. Našim předkům k pohodě stačila i stinná hruška uprostřed dvora, obklopená lavičkou kolem dokola - a jaké to bývaly besedy, zvláště když přišel krajánek. Způsobů zahrad je mnoho a měli bychom velmi pečlivě zvažovat, co si vlastně zakládáme.

6) I když je zámková dlažba z různých katalogů sebekrásnější, vždy bychom se měli ovládat. Raději *méně betonu a více zeleně*. Rozpálená betonová plocha terasy ostatně není nic moc příjemného. A musíme-li už s betonem počítat, uvažme, jak by se vyjímal v objetí s popínavými rostlinami. Také ovšem i altán, pergola, zídka, garáž, studna, stěna od domovního přístavku či plot jsou dobré příležitosti pro tyto u nás pořád dosti opomíjené krasavce. Břečtan, popínavou růží, vinnou révu či přísavník zná asi každý, ale co třeba vistárii, lunoplod, zimolez, mučenku, hortenzii, svlačec, brslen, klematis, čnělkovec,

podražec, trubač, zimokeř, liánovku, thunbergii, lichořeřišnici, kvamoklit či povíjník ? A že je to nějaká krása !

7) Věnujme také *pozornost tomu, co, kam a proč sázíme*. Rozumné je svěřit zpracování koncepce naší zahrady odborníkovi, dendrologovi či zahradnímu architektovi. Také „obyčejný“ architekt prošel v tomto směru průpravou dosti solidní. Někdy ovšem postačí dobrá kniha a zápal pro věc. Většina zahrad však u nás pořád vzniká naprosto nahodile, ad hoc, bez promyšleného konceptu. Sousedka Slepíčková či starý pan Prudílek nám přinesou něco, co právě vyrýpli na své zahrádce. Ze slušnosti to někam píchneme. A za pár let z toho vyroste pětadvacetimetrový modřín tři metry od naší návětrné fasády, takže máme zhusta o emoce postaráno i při větříku dosti nepatrném.

8) Zahrada má být *místem pohody, odpočinku a zábavy*. Možná bychom mohli čas strávený ledabylým sázením (a pozdějším vyrýpáváním či kácením) spíše věnovat budování zařízení pro kulinární potěchu (grily, krby, barbecue atd.), pro rekreační pohyb (kuželky, kriket, pétanque, pingpong atd.) či pro osvěživou relaxaci (bazén, zahradní sprcha atd.). Tyhle „věcičky“ na zahradu patří a mohou přispívat k pocitu příjemně stráveného času v prostředí zahrady. Neobývaná zahrada má totiž jen malý smysl.

Milí Češi, prodlužujme si náš vnitřní obytný prostor a „protahujme“ jej do zahrady. Učme se odpočívat. Učme se poslouchat bzučení hmyzu v trávě za letního parna i padání sněhových vloček na statečné a vytrvalé lístky hlohyně. Užívejme naši zahradu a bydleme v ní. Vždyť těch chvil, kdy to vůbec nejde, během roku zas tolik není. Pak je vždycky zase po dešti a kosové si štěstím pletou noty.

A mimochodem: na zahradě se dá jíst i tančit, vyšívát i spát, číst i milovat se a zase číst, zalévat i sušit prádlo, psát básně i kydat hnůj, chytat lelky i chytat bronz, modlit se i vychovávat děti, střílet do terče i jen tak vrhat stín. Na zahradě se dá i umřít. Ale lepší je na zahradě žít.